

Java wisten, leden zwaar onder de scheiding: alleen hoogst riskante clandestiene contacten waren mogelijk, normaal contact per brief was, zoals al vermeld, niet toegestaan en bezoek was verboden. Daarop werd, voorzover ons bekend, slechts eenmaal een uitzondering gemaakt, nl. in de kampen te Soerabaja op 8 juli '42 (de 8ste van elke maand werd toen nog, met de herinnering aan Pearl Harbor, als feestdag gevierd). 's Morgens in alle vroegte', aldus ds. Hamel (die uit Magelang naar Soerabaja was overgebracht),

'zagen we reeds door spleten in de bamboe-omheining, hoe de vrouwen zich op straat verzamelden in lange rijen, ieder grote hoeveelheden torsend van de meest uiteenlopende zaken. Van tijd tot tijd kreeg er een een klap of een schop van een Japanees soldaat, als de strakke formatie van de rij naar zijn mening werd verbroken. Lange, lange uren hebben zij daar staan wachten, die honderden vrouwen, vol spanning en toch vol goede moed.

... Toen de poort werd geopend, moesten zij eerst de wacht passeren die alles onderzocht en maar al te dikwijls een aantal artikelen stal.¹

Sommigen kwamen vergeefs, want lang niet elke vrouw wist in welk van de kampen in Soerabaja zich haar man of zoon bevond.²

Aannemelijk is voorts dat, zoals al in de eerste periode van de krijgsgevangenschap het geval was geweest, de gevangenen midden '42 vaak onder de invloed kwamen van optimistische geruchten. In hoofdstuk 6 wezen wij er op dat in de kampen in Soerabaja werd gemeend dat de Amerikanen al tot Malang waren doorgedrongen. Majoor Hoedt gaf op 1 augustus in Tjimahi een speciale kamporder uit om tegen het verspreiden van dergelijke geruchten te waarschuwen; in die order deelde hij mee dat een Europeaan die op dat moment in de z.g. kooi was opgesloten, ter dood was veroordeeld omdat hij aan een Indonesiër (deze had hem verraden) had verteld dat de Amerikanen op Java waren geland.

Dergelijke geruchten moeten er ook wel zijn geweest in de maand september waarin, zoals uit hoofdstuk 5 bleek, op Java de hoopvolle

¹ Hamel, p. 65. ² Wij vermelden in dit verband dat in september in Soerabaja een van de kampen, in een school gevestigd, werd opgeheven: de gevangenen moesten naar het z.g. Jaarmarktkamp lopen. Hun bagage moesten zij dragen. Ds. Hamel zag bij die gelegenheid een gevangene voor het vertrek achter elkaar een blik boter opeten en zag de man in snikken uitbarsten toen hij één van zijn drie koffers niet kon meetorsen ('het is moeilijk te geloven dat er werkelijk zulke mensen bestaan'). Ook werd hij getroffen door het onderling hulpbetoon, 'het sterksr', schrijft hij, 'heerste deze saamhorigheid onder de jongens van de marine.' (a.v., p. 68-69)